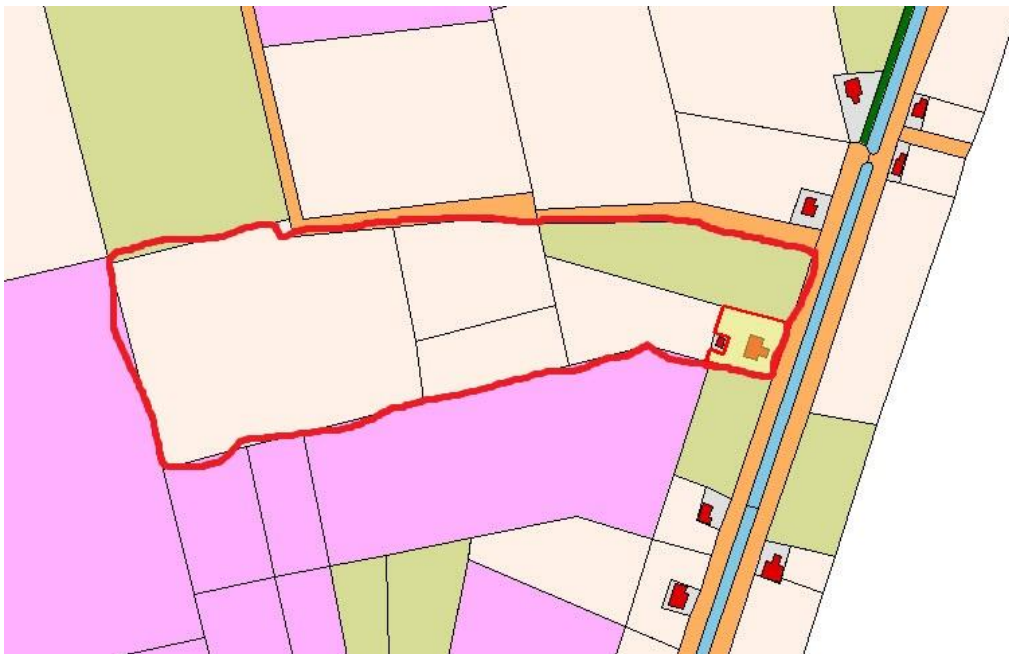

Harm Karstens van der Kaap

Albert van der Kaap

Harm Karstens werd geboren op 8 mei 1798 in Tolbert, als oudste zoon van Karst Jacobs van der Kaap. Hij trouwde (1) op 21 december 1822 met Elisabeth Jaspers, dochter van Willem Jaspers en Anna-Maria Knollenberg. Elisabeth werd geboren op 23 december 1801. Harm en Elisabeth woonden direct naast Harms vader aan het Kaapdiep in Oostindie. Zij bezaten daar erf en huis plus een aantal stukken bouwland en een weiland (zie kaart hieronder). Onvoldoende om van te leven en hij voorzag dan ook in zijn levensonderhoud als vervener en als turfschipper, zoals blijkt uit de geboorteakte van zijn dochter Sina. Achter op zijn erf stond ook een klein huis voor zijn zus Elske, die in 1828 getrouwd was met Louwe Luitzen van der Lei (zie hoofdstuk ...). Harm en Elisabeth kregen vijf kinderen.

Elisabeth stierf op 8 februari 1830 in Zevenhuizen, 28 jaar oud. Ruim een jaar later, op 17 april 1831, trouwde (2) Harm met Aaltje Alberts Mulder, dochter van Albert Jans (Mulder) en Hendrikje Jans Enting, met wie hij aanvankelijk bleef wonen aan het Kaapdiep. Met haar kreeg Harm nog tien kinderen. Ten tijde van zijn huwelijk met Aaltje diende hij als dienstplichtige bij het regiment Huzaren in Deventer.

Albert Jans

Albert Jans, de vader van Aaltje was boer, maar bepaald geen rijke. Afkomstig uit Norg verhuisde hij in 1807 naar Langeloo, waar hij een boerderijtje pachtte, waarvoor hij jaarlijks 28 gulden huur betaalde aan de eigenaren van H-20: Jan en Otte Geerts en de erven Roelf Geerts. In dat jaar bezat hij twee hoornbeesten (koeien), 8 schapen, 1 morgen bouwland en ruim 1 morgen weiland. Een morgen is een stuk land dat in een ochtend kon worden

geploegd (een kleine hectare). Hij was met 2 spint gewaardeeld in de marke van Langelo. Een waardeel is een aanduiding voor het aandeel in het gemene bezit van de boermarke.

Op 1 april 1851, op 52-jarige leeftijd, verhuisde Harm naar Drouwenermond, een veenkoloniaal dorp in de gemeente Borger en een van de Drentse Monden (kanalen). De rest van zijn gezin volgde een dag later. Drouwenermond is een lintdorp aan het gelijknamige kanaal dat werd gegraven voor de afwatering van het veen en het vervoer van turf naar de stad Groningen via het Stadskanaal. Na vaststelling van de grens tussen Drenthe en Groningen in 1817 en toestemming van de stad Groningen om Drentse turf over Gronings water te vervoeren werd de Drouwenermond naar het Stadskanaal aangelegd. Het veen werd opengelegd door het graven van twee hoofddeepen: het Zuiderdiep en het Noorderdiep. De wijken kwamen daar loodrecht op uit. In 1830 woonden in Drouwenermond 33 mensen.

Grootschalige ontginning van het gebied vond plaats in de 19e eeuw, maar het hoogtepunt lag in de periode 1850-1880, de periode dus waarin ook Harm derwaarts trok. Werk was er genoeg, Gerrit Kniphorst, een van de bestuurders van de Drouwener Veenmaatschappij, liet zelfs arbeiders uit het Zeeuwse Westkapelle halen om te werken in de Drouwener venen. De reden voor de verhuizing van Harm laat zich dan ook gemakkelijk raden. Harm werd er veenbaas.

Terheijl

Op de grens van Drenthe en Groningen, ten zuiden van het riviertje De Leecke, hadden de monniken van het klooster van Aduard een stuk hoogveen in eigendom waar vanaf 1200 turf werd gegraven. Deze St. Bernardusabdij (gewijd aan de heilige Bernard van Clairvaux), gesticht in 1192 vanuit het klooster Klaarkamp in Rinsumageest, behoorde tot de orde van de Cisterciënzers. In zijn bloeitijd was het een der grootste abdijen in Europa.

Monniken van Aduard stichtten op het stuk hoogveen een uithof (een grote kloosterboerderij/abdijshoeve van waaruit de landerijen die aan een kloosterorde toebehoorden, werden bewerkt en beheerd) die Ter Helle (later Ter Heyl of Terheijl) werd genoemd en volgens de overlevering vooral bewoond door monniken die de kloosterregels hadden overtreden. Als boetedoening moesten zij onder barre omstandigheden het zware turfstekers werk doen. Het ligt voor de hand om de naam 'Ter Helle' hiermee in verband te brengen, want ongetwijfeld kwamen de kloosterlingen vanuit het welvarende Aduarder klooster in een 'hel' terecht. Deze tijd diende hun 'tot heil' hetgeen een tweede, maar minder aannemelijke, uitleg is van de naam. Het meest waarschijnlijk is echter dat 'Ter Helle' ontsproten is uit het oud-Friese woord 'helle', dat merkwaardigerwijze zowel hoge, droge als ook lage en diepe plaats betekent. Beide betekenissen zijn op Terheijl in zekere zin van toepassing. Terheijl was, te midden van moerassen, een relatief hoge, droge plek maar lag laag ten opzichte van Aduard en omgeving.¹

Elisabeth Jaspers en Terheijl

Elisabeth, de vrouw van Harm Karstens van der Kaap, was de dochter van Willem Jaspers. Willem was, net als zijn vrouw afkomstig uit Duitsland. Hij werd rond 1761 geboren in Lienen

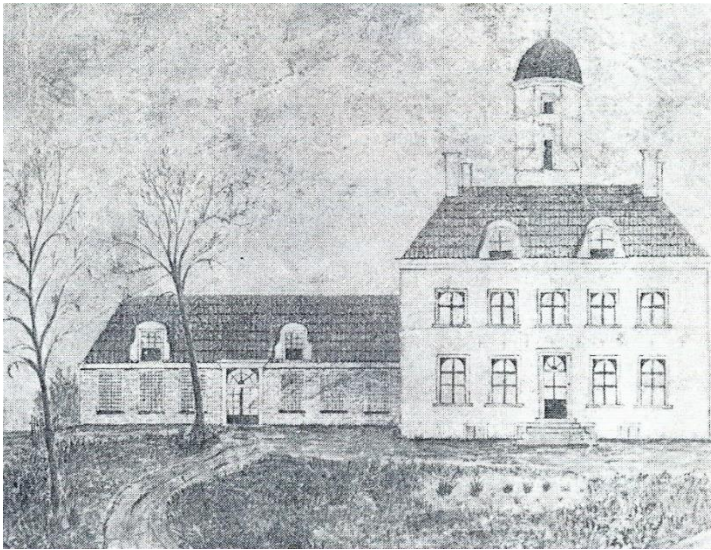
¹ http://www.nietap-terheijl.nl/wiki/Uithof_ter_Helle

en overleed op 13 mei 1850. Hij was getrouwd met Anna Maria Knollenburg of Knollenborg, die op 3 april 1761 in Baccum (Lingen) werd geboren. Zij stierf op 19 augustus 1843. Zij hadden in ieder geval drie dochters, Catharina, Berendina en Elisabeth. Willem was in Nederland in 1794 in Stedumerbroek hovenier op de borg Nittersum, voor hij in 1799 hovenier werd op de havezathe Terheijl. In Terheijl woonden zij aan de Vagevuurselaan in het hoveniershuis, vlak naast de havezathe. Zijn beroep verklaart waarom hij zich in 1812 Tuinman ging noemen.

De havezathe Terheijl

Na de Reductie van Groningen in 1594 kregen de Gedeputeerde Staten van Stad en Lande het beheer over alle kloostergoederen van Aduard, waaronder Terheijl. De vroegere proost van het klooster te Schildwolde en jonkheer Johan Clant werden de beheerders van Terheijl. In 1612 werd Terheijl aangekocht door de stad Groningen, die het landgoed echter op 21 februari 1626 uit geldnood verkocht aan Caspar van Ewsum, een zoon van Wigbolt II van Ewsum van het kasteel Nienoord te Leek. Caspar was in 1599 door de prins van Oranje aangesteld als Drost van het Landschap Drenthe, een functie die hij vervulde tot 1639. Vanwege zijn bijzondere verdiensten gaven de Staten van Drenthe hem op 14 februari 1632 het recht van 'havezathe voor Terheil'. Vanaf toen mocht huize Terheijl zich 'Havezathe' noemen. In de eeuwen daarna wisselde de havezathe geregeld van eigenaar. Ewsums kleindochter huwde in 1657 Rudolf Wilhelm von Inn- und Kniphausen uit Oost-Friesland. Deze familie verwierf Nienoord en Terheijl. In 1783 werden de bezittingen gesplitst; Terheijl kwam in handen van Arent Baron van Sloet, die in 1786 al overleed. Zijn weduwe hertrouwde in 1789 met Willem de Lille. Deze brak het familiebezit Toutenburg bij Vollenhove (Ov.) af en bouwde met het afbraakmateriaal Nieuw-Toutenburg. Tussen dit nieuwe pand en het door hem verbouwde en verfraaide huis Terheijl (1790), dat voordien in verval was geraakt, legde hij een kaarsrechte laan met bomen aan, de tegenwoordige Toutenburgsingel.

Na de dood van De Lille in 1810 ging de havezate naar baron Borchard Fr. W. van Westerholt tot Hackfort, die getrouwd was met De Lilles stiefdochter Catharina Chr. C. Sloet tot Tweenijenhuisen. Na het overlijden van baron Van Westerholt in 1852 werd de havezate Terheijl gesloopt; de gronden gingen over in particuliere handen. De Nietapster houthandelaar Alje Bonthuis stichtte op de plaats van de voormalige havezate een boerderij, die hij de naam 'Huize Terheijl' gaf. Het boerderijgedeelte brandde in 1969 af en werd niet herbouwd.

Een bewaard gebleven tekening van Huize Terheijl uit 1840. Duidelijk zichtbaar is de aangebouwde koetsiers- hovenierswoning.

In 1841 kwamen er, in de directe nabijheid van het huidige perceel J.P. Santeeweg 121 in Nietap, een steenoven en een pannbakkerij. Een deel van het personeel voor de steenfabriek kwam uit de directe omgeving, maar een deel ook, met name het geschoolde personeel, net als bij de steenfabriek aan de Meerweg te Nietap het geval was, uit het Duitse vorstendom Lippe. In Duitsland organiseerde een tichelbode, een soort arbeidsbemiddelaar van het Lipper steenbakkerspersoneel, de uitzending naar Nederland. De Lippers kwamen dan in groepen van ongeveer zes tot negen arbeiders onder begeleiding van een brandmeester naar Nederland. De brandmeesters waren degenen die de ovens, gestookt met turf, op de juiste wijze konden bedienen. De Lipper arbeiders, inclusief de brandmeester, leefden geheel buiten de plaatselijke gemeenschap. Alle werkzaamheden werden in eigen kring verricht, van koken tot wassen. Vrouwvolk kwam er niet aan te pas. Men werkte van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en in de herfst ging eenieder met een volle buidel huiswaarts.

